

OSEBA
V ZGODOVINI
IN POLETJU

oseba samo na zelo prvi videz zanemarja kronologijo. ne pa tudi prostora. podobe so skoraj precizno razvrščene v tri glavne oddelke, enega še čisto svežega in neustaljenega, v mnogo podskupin. ena sama podoba je padla ven. doživljala je nekaj časa svojevrstno zgodovino. njena zdajšnja osamljenost je morda posledica. vednost o njej ima vsaj tri stopnje, morda še več, verjetno še več, ampak tri že od vsega začetka.

oseba je zelenkasta zaradi praproti in pasje trave, ki raste okrog nje, zaradi dreves, ki so gotovo gosta in zelena nad njo in skozi pride samo zelena svetloba. zaradi blede kože, ki se kar brž navzame zelenega. večji del osebe je videti nag in je videti utopljen v starem močvirju in že dolgo mrtev in gnil,

Uroš
Kalčič

Avala

Znano je, da se večkrat, vsevečkrat znajdem sredi hudih dilemskih situacij in homatij in da se takrat še posebej silno zanašam na tisto, čemur rečemo tudi še *življenje*. Tako, recimo, kadar stoji ugleden pisatelj socialno labilen in srčnega razbijanja pred obloženim pladnjem čokoladnih bonbonov, zelenih bankovcev ali rjava-vega lonca medu, da ga kar se da nizko zamika posegat pod šipo tja noter v pult krast sebi v posladek in

družbi v zelje. Takrat tudi nekako takole premišljuje, medtem ko mu desnica drhti v žepu, samo da je vse skupaj dokaj bolj pametno, kot se bo tukaj bralo: Se spleča? Je vredno? Rentabilno? Se mar obrestuje kako, če zdajle hotno sežem po odtujenem mi artiklu, da me zalotijo kot beba sredi skrumbe nedoletnega otroka, brez dokumentov v listnici, mi zbobnajo

policijo za vrat, me obkrožijo in mi grozijo z vilami in grabljami v usnjenih firtahih, osramotijo, vržejo v ječo, familija v zasedbi ene žene in enega moškega otrokca mora zavezati culo, stakniti jetiko, pljuvati kri po bregovih Neve, moški otrokca nosi pisana oblačila in klovnске klobučke, se spakuje, prepeva in se vihti po nabrežnem drevju za orangutana, dela kolesa in prevale, da more potem pobirati novce po prahu in blatu, dokler ne pride mnogim sila domači čas, ko je treba odvezati edinega osla in hajdi v svet s trebuhom na stežaj, še prej pa seveda zatajiš svoj narod, domovino, nogometni klub in za vekomaj zapečatiš usodo sebi, svoji karieri, osramotiš ljudi, ki so se bili prizadevali za tvoj družbeni uspeh, ko še do tri nisi znal brez hujših odstopanj prešteti, in kar je seveda najhujše — prepovedo mi pisati. — Vtem mu zleze desnica spet v žep, a še preden se oklene zlepjenega robca in enega wertheim ključa, nova, še silovitejša, docela radikalna misel, v čemer prejšnji različna: naj bo, kar hoče, naj se vse zgodi, kajti *vse je življenje*. Naj storim, kar me je volja — koljem trafikantke, zakockam imetje, ukradem rjav lonec medu — usodi ne ubežim in s tem nič ne izgubim. V slehernem primeru se takoj za vsakršnim činom znajdem v toplih in varnih rokah brezdaneja naročja *matere usode*; usode, ki me ne izvrže nikdar, niti ji jaz uteči ne morem, zakaj ona je *vse*. Z drugimi besedami, znano je, da se počutim kot na vrhnjem grebencu velikanskega rdečega tobogana, po katerega drncu se je zagnati najvišja, brezmejna naslada — naslada življenju se raz-dajati, slast življenju se kurbati; v slehernem primeru se drugega svetlega jutra — prašiči krulijo po sivem blatu, petelini in sorodne ptice pojejo po škafih in po verejah, tam daleč stoji modra, meglovita in nepremična gora, vedno bo tako — prebudim se svež, čil, cel, bodisi brez prebite pare v nogavici bodisi z okrvavljenimi rokami bodisi s popasto sladkimi, da se na njih pasejo kosmate čebelice v nov sončen dan. Tako torej zdaj že bolj vemo, da se da temu *življenju* reči krajše kar *usoda*, človeku, ki ga tako umeva, pa *njegova ekselenca*, še rajši pa kar *njegova ekselenca presvetli in milostljivi cesar*.

Usoda je gromozansko zajetna, mirna in večna kot kakšna gora Avala.

To najbolje vidiš, če se sam odpraviš na tako goro, skušaje jo pre-makniti ali pa tej gori uiti, kakor uiti debeli ženi in razigrani četvorki otrok s kuhavnicami, predpasniki, računom za vodo in krompirju. V ta namen zgrabi polnokrvni mož v diskrepanci z anemično babo sekiro, kramp, potovalko in spodnje hlače za preobleč. V Pančevu se ulije silovita ploha. Popotnik premražen sedi na peronu in se zavija v lahek poletni površnik. Kdaj, za vraga, bo nehalo deževati, si ponavlja kar naprej in čimdlje mine vedno bolj eno in isto vprašanje. Topoli se vijejo kot plameni, nebo črno kot jama, veter se obrne in shladi, peronska ploščad prazna, dež nese noter pod streho in prav do popotnika med razporke za vrat po hrbteničnem žlebu dol do ledenih ledij. Juuu, ju, kako duva, bože! Celoten tlak perona se mokro svetlika, bisernate kapljice odskakujejo mehko, prožno in se razbijajo trdo v drobne vodikove kroglice v jezgra, z roba ostrejša zelenega volka in skozi luknje rjastega balkanskega rorčka padajo mastne in debele

kaplje, dež lije ko satan, nikjer žive duše. Čakalnica je zaklenjena za premočenega popotnika. Najbolj marne čistilke so že zdavnaj odšle domov v svoje predmestne vile, kjer jim zdaj golobradi diletanti ob klavirju prebirajo svoje prve sramne stihe. Včasih se samotnemu popotniku mahoma zazdi, kot da se iz daljave oglašča vlak, a je le nekakšno odzvanjanje v njegovi mračni glavi. Peronska ura kaže pet čez polnoč, vlak bi moral biti že zdavnaj tu. Popotnik začenja drgetati, mokre hlače se mu tečno lepijo na premražena stegna. Moleduje v temno nebo in sprašuje nekakšnega boga ali koga, kdaj se mu končno prikaže črna parna lokomotiva. Nenadoma ga prešine moreč občutek, da se s količino vode v njegovi bombaževini in usnjatvi naraščajoče ustavlja čas. Kaj če se naenkrat čisto do konca odvijne in ustavi? Da se kaj tako nanagroma premenja! Popotnika zatišči v železnicu. Sliši se fantastično, vseeno pa je morebiti vendarle nekako mogoče — vzorci vsega, kar je mogoče, še zdaleč niso izpolnjeni — niti ni treba, da bi se čas sam ustavil, zadostovalo bi že to, da se njemu v glavi kaj tako premakne, kakšen kaveljc zaskoči, da se zasuka in zaviha navznoter, se izšteda iz ležaja, tako da ne bi več mogel iti naprej skozi čas. Madona! Ko bi imel vsaj kaj za brati — karkoli — košček premočenega in razkvašenega časopisa izpred petih let, samo nečitljiv program za letni kino Dubrava, saj je vseeno, samo da je v srbsčini, in če bi imel košček praznega papirja in pičel štilček svinčnika, da bi pisal dnevnik, ki ga je bil danes zanemaril na celi črti in do onemoglosti.

Ob sedem trideset — bujenje. Mrzla voda — tuš! To šprica! Potem od mokrote sluzast film po gladkih kahlicah, da nevarnost padca! Brisača! Rad imam, obožujem že bolj take ponošene brisače, ki bodejo. Se zdrgneš do krvi, do podlanke kot kakšen naci in potem — kuhinja! Kava, črn kruh, mladost, vzpete njive rumenega žita, sonce, tihe, črne starke po strniščih, vetrovni sadovnjaki pred nevihto, tropinovec, žena je šla v Zagorje k Slavki, čisto sam sem v hiški. Rad sem enkrat na življenje sam. Nimam cigaret. To in podobno razmišljam. Skačem po hlače, tečem v Merkator, v sebi čutim veliko gumijasto moč kot takrat, ko smo deset dni čepeli in si polnili jajca do bolečin gor na Soriški planini, enajstega dne pa užgali in se izpraznili dol na Nemca. Še malo razmišljam, kaj naj počenjam danes, ko me familija takorekoč ne gnjavi. Ob devetih petnajst postanem slabe volje. V časopisu sem bral o učenjaku, ki se že deset let klati po Afriki in se kot kakšen Štajerec vabi k plemenom na preužitek. Dajo mu babe, hrano, pijačo, on jih malo intervjuva, jim pokaže bor mašino, na koncu pa zažge žveplenko, da bakreni možje popadajo na zemljo in se za tisoč let zarinejo vanjo, dokler bogovi ne odidejo, ko jim ni več biti afriški cesar. Potem se zapelje v kakšno evropsko demokratsko mesto, nastavi rit s hlačnim žepom, kamor mu organizacija nasuje cekinov, naveže stike z neko italijansko novinarko, ji naredi otroka, ženska reče plačaj!, on pa se po vražje smeji, stopi brez besed v lift in oj le nazaj v gozd k divjakom, da jih pofilma med parjenjem. Južna Amerika, Orinoko, Avstralija. Jaz pa tukajle. Smrdljivi krožniki, strop zamaka, pomije, na zažgan šmorn kaplja voda iz puščajoče pipe, da

bo čez tisoč let tam v šmornu luknja, nič se ne premakne, prihajanja in odhajanja vedno istih obrazov, nobene palme nikjer — hudič, zakaj pa eni lahko, *eni* pa ne! Potem bral še naprej, o, ko bi ne bil! Doktor vlomil v pošto, nabral tristo milijonov, zvertal dva paznika in eno nosečo uslužbenko s spomenico, zdaj ga pa išči, ljudska milica, medtem ko se on objema s tistim učenjakom na bregu blatne reke in namaka noge med piranhe. Tako je to, volja, volja, volja. Treba je imeti voljo in denar. Lahko bi šel na Venero, ker imam voljo, a denarja ne. Tudi Črnogorci bi lahko šli na Venero, če bi imeli denar, tako kot cela zemlja še nima dovolj denarja, da bi šla na Venero. Kako veselo, da je zemljanom garati milijon let in jim jih bo treba še najmanj sto, da bodo zaslužili dovolj denarja za na Venero. Brez spodobne kvote ne boš nikoli šel v kozmos. To ni tako kot s taksijem; s taksijem se lahko voziš zastoj, a moraš zato vztrajati do konca življenja. Na koncu pa, ko te stisne za prsni koš in ti ustnice pomodre, da se grabiš in sopeš kot kakšna ogromna nagnita goba tam zadaj na usnjenem sedežu in ti taksist čez ramo predloži račun, medtem ko se ravno mrak dela in si pod orjaško smokvo, ko dehti omotični mediteranski zrak, na obali in po bolih pa brenkajo na kitare in novačijo s turistkami, tedaj pač nekaj rečeš v opravičilo, si najdeš kakšen primeren izgovor, da ne izpadeš ravno prašič, na primer: Listnico sem pozabil pri A. M. Timofejevu na Nevskem prospektu št. 12, Leningrad, vrag me odnesi! — Kaj bi jaz rekel, ko bi kot prvi Zemljan stopil na prag kakšne malomeščanske kolibe gori na Veneri? In bi ve prišel kakšen primat, domačin, vodovodni inštalater s krepelcem v rokah, zastrmivši se vame? Za njim pa še žena s krdelcem razcapanih otrok in golim dedkom? Kako se boš tedaj obnašal, obenem te pa vsi zemljani spremljajo, vsak tvoj trzlaj, na TV zaslonih in mencajo, kaj boš rekel. Kaj boš torej rekel na tem mejniku, po teh milijonih letih, kaj si boš imel za povedati? Vnuk Brežnjeva strmi v ekran v svoji rezidenci in se praska, kaj bo. Po toliki temi! — — — (Predstavljaš si, da hočeš ravno v toaleta na potrebo, pa pozvoni pri vratih, da jezno stisneš ritnici in greš nejevoljen odpret, na pragu pa stoji majčken marsovec, ti gleda v obraz in pravi: To je majhen korak za marsovca, a velik za marsovštvo.) Potem sem prebral še nekaj o svobodnem subjektu, češ kot da je vsak tovariš suveren gospodar zemlje, in ko sem šel čez eno uro po ulici in sem videl vse tiste postave pred izložbami in širo no praznoto med njimi — toliko nešteti možnosti in usod zanemarjenih in ubitih sleherni trenutek! — sem si rekel: Preklet nazaj, kdo je pa reku, da men ni čist nič dovolen bit svobodni subjekt! In na lepem sem se znašel sam ne vem — in dvomim, da sploh še kdo — kako, na železniški postaji. Prvi vtis, vreden omembe — tukaj so obrazi ljudi dosti bolj izraziti in resnobni kot na primer v kino Šiška, dvomim pa, da bi vse skupaj nanesele za prgišče tistih, ki kam odhajajo kot takoimenovani svobodni subjekti, i. e.: subjekti, ki so sebe osvobodili tako, da so se postavili nadse in so potem dol gledali, kako jih črna parna mašina pelje v nove prostore. Kakšna naslada, torej, zagnati se dol po rdečem toboganu!

In ko sem se vračal proti domu, že nisem več mnogo tehtal, kako se kaj spleča, dan je bil nenavadno prostran, zrak redek in svež, veselje je bilo lučati kamenje v odprti prostor. V dvajsetih minutah sem stlačil vse, kar sem potreboval, v potovalko, ki mi bo kmalu ukradena, zaklenil vrata, pustil listek: dragi domači, rad vas imam kot še nikdar doslej, dvignil denar v banki in se ustopil na odprto, vetrovno cesto. Da bi šel zdaj koga ubijati, mi niti na kraj pameti ni prišlo, vse me še čaka, še bomo ubijali pozneje! Prva točka je kupiti rjav vozni listek in to, da me pri tem živ krst ne zasluti. Sedel sem na zamaščeno peronsko klop in se z naslado začakal v prihajajoči vlak. Svojo prvo postajo sem seveda določil s prostim žrebom — Bugojno. Kdo bi si mislil, sem veselo razburjen pomislil: nikdar ne bi verjel, da bom kdaj živel v tako tesni povezavi z Bugojnom — in kako naglo, nenadejano in korenito se ta vzpostavlja! Bugojno! — zamislim si sebe v sredini Bugojna — kakšna slast — bojim se, da že kar tam v Bugojnu ne padem v ekstazo — kompakten in samega sebe zavedajoč se do poslednjih vlakenc sred Bugojna! Ni treba? stopim po cesti, ustavim se pri kiosku, kupim Vjesnik — tudi tako se da priti v svetovno zgodovino, samo na pravšnjem koncu se je treba lotiti podjetja. Zdaj sem nekakšen popotnik, tujec v poletnem površniku, Bugojna trpi od nemilostljive suše, ovce ne dajejo več volne, starci pravijo, da česa takega ne pomnijo že izza svojih pradedov in da je po takemle še vedno prišla kuga. Matere in otroci beže ob hišnih stenah, možje zaskrbljeno gledajo v sončne zahode. In tedaj pride v vse to tuj popotnik, da mesto vzdhrhti. Vse gleda popotnika v poletnem površniku. Zložno korači po čaršiji. Ustavi se pri kiosku, poletni površnik mu vzalovi v suhem, vročem vetru. Iz kioska ga gleda črn mož z brki. Popotnik samo stoji in se naslanja, ker je v tem trenutku na očeh vsem bogovom. Sleherni gib njegove bele, koščene roke je zapisan za zmeraj. — Potem je popotnik poslan v Kumanovo. Ravno poldan je, soparica silna, zrak žehteč in migetajoč, kot da bi Boris kuril bencin ali ražnjiče, da so potem smrekovi gozdovi v ozadju kot valovita reka. Široke blatne ulice prazne, vsi prebivalci na počitku, le na sredini čaršije, pod jablano, sedi v rumenem prahu določen tovariš in nekaj mučka po tleh. Popotniku je pristopiti in videti, za kaj gre. Mujo si z levim kazavcem vrta po nosu, z desnim pa tole: pride rjava mravljica iz službe in nese drobtinico v kuhinjo svojega doma in položi obed na mizo. Otroci planejo na stole, zavihtijo žlice, takrat pa pride od zgoraj rjavi Mujev kazavec, prevrne mizico in frene južino nazaj skoraj do urada, kjer služi mravljica v tajništvu. Otroci zajokajo, mravljica tiho zakolne, da ne bi potem še otroci za njo v šoli, si spet natakne sandale in nazaj po opoldanski vročini in prahu čez celo ji mesto. Medtem ko se mravljica že vsaj desetič vrača sestradana in ožuljena po obed, Mujo na različne načine straši njene otrokce, najrajši pa jim laže, kako vidi, da je na njihovo utrujeno mamico onstran hribov ravnokar stopila sinička in ji zlomila hrbtenico. Ko to vidi popotnik, dregne Muja med rebra in mu reče: Čoveče, donesi mi vodu, molim te. Mujo plane na stopala, se prikloni in steče domov po tikvo vode. Popotnik

se zahvali, nagne tikvo in zlije vodo na tla. Mujo se široko zasmeji, češ nič zato, in spet zdirja, da se za njim vzdigne oblak prahu. Znamenito pa je, da popotnik i desetič zlije vodo po tleh, ne da bi spil eno samo kapljico. Tedaj Mujo žalosten in izčrpan pogleda v tla, kjer se podi množica žabjih paglavcev, in tiho vpraša: E, pa zašto, bre, proljevaš vodu, a mene mučiš? Popotnik ga pogleda z resnobnim in dolgotrajnim pogledom točno v sredo nosnega korena. Potem mu vrne tikvo in tiho reče: Iz tvojega vrča, Izidor, bom pil vodo takrat, ko bo mravljica lahko pojedla svoj obed! — (In kmalu se je po hišah razneslo, da je v mesto prišel neki tujec, ki je iz Muja svinje izgnal.) — Sleherni gib njegove bele, koščene roke, smo rekli, je zapisan za vselej. — V Donjem Milanovcu je oblačen dan, vlažen in hladen veter vleče po sivih tlakovanih ulicah. Popotnik stoji na mostu ob ograji in premišljuje, kako bi zabil eno uro suficitnega časa do odhoda vlaka. Naj okamenja scufanega psa, ki je ravno en passant? Naj se zažene v reko in umre? Naj pljune vanjo? Naj se dolgočasi? — zakaj se ne bi enkrat dolgočasil, tudi to zna biti lepo. Škoda, da mu ni umrla mati; najlepše je biti, kot se temu reče, »dejavno žalosten«. Zlezeš v kakšno kafanico, sedeš v kot za samotno mizo in žuliš tista dva decilitra rdečega do polnoči od žalosti zato, ker ti je umrla mati. V Donjem Milanovcu je oblačen dan, popotnik prekorači most iz železa, njegova odločitev je hipna in silovita — odide čez cesto v veliko rumeno poslopje in se vpiše v komunistično partijo. Potem ravno še pride na svoj vlak — mimo letijo hribi, hiše, koze, štori, kupi gramoza, svet iz klorofila. — Popotnik si ogleduje belo koščeno roko, vsak njen gib, vsak njen položaj je zabetoniran v večnost. Pogleda okrog sebe in se začudi. Večer je, ljudje na postaji so se zredčili, čistilke odklepajo žabice na biciklih, prižigajo dinam in se vozijo domov, na tirihi stoji nekaj zapuščenih kompozicij, zvočnik so že zdavnaj odklopili. Popotnik pogleda na peronsko uro; enajst — se pravi, vlak ima že dve debeli uri zamude. Popotnik se zjezi. Na poševni pločevinasti strehi se nasilno oglašča vedno gostejše štropotanje nabitih deževnih kapljic. Suh, prašen asfalt se počasi topi v mokroti, po kemični reakciji se razvije značilen vonj, popotniku zelo mil. Naenkrat ga obide tiha žalost. Rekli smo še: Ko položiš svojo belo koščeno roko v brezkraino dlan tople in mirujoče. — V Novi Varoši mu je potovalka ukradena. Ob tem mizernem zločinu uživam neizmerno naslado — skozi priprte veke in motnjavo sem opazoval bledega kmečkega sina, ki se je ves preznojen in debeloglav kot nor oziral krog sebe, potem pa planil in kot slonica oddirjal s tisto rečjo po hodniku in dol iz premikajočega se vlaka, da bi se skoraj ubil, stekel prek tirov in bližnjih travnikov do svojega brloga, kjer je začel vleči domnevno mu pečeno kokoš na dan. Zdaj, ko dež šklopoče in so železniški tiri mokri do bleščavice, zdaj, ko se uliva v debelih zavesah in ko mu veter nese dež v obraz, da bi ga lahko pil kot materino mleko, zdaj ko je že edino živo bitje na peronu, zdaj mu je naenkrat postalo žal neprebrane knjige, ki jo je imel zavito v pižami in ki pripoveduje o nekem nižjem holštajnskem trgovcu na drobno, ki je imel hemoroide. Topoli se vijejo kot plameni, nebo je črno kot jama.

Čakalnica je zaklenjena za premraženega popotnika. Viseča peronska ura kaže že čez polnoč, kaj je zdaj to, in: juu, kako duva, bože, Pančevo, proklet bio grad — in popotnika obide motno veselje, da se čas nekako ustavlja. Včasih se mu prizdi, kot da se izza ovinka oglašajo prihajajoči vlak s parno lokomotivo iz črnega železa, dočaka pa ta popotnik kvečjemu nenadno tihoto, da ga strese leden mráz, iz meglene in temne motnjave pa pride brez slehernega glasu nekakšna bela, na pol prosojna mašina, kot bi bila vsa iz hlapov svetla kraljična, po polžje se mu bliža (počasi, a solidno), na njenem kotlu pa jezditá prešerno nasmejána in od rdečega vina opita obraza strojevodje in kurjača. In takoj za lokomotivo galerija kristalnih vagonov, iz katerih sveti nedoločljiva svetloba, v kupejih pa sedijo in igrajo poker krohotajoči se debeluhi s kotleti in zlatimi ribicami v žepkih telovnikov in vsekdar kdo izmed njih ošine belega, na pol prosojnega popotnika, ki žalostnega obraza in megličastega života sedi v nalivu in se drgetajoč zavija v poletni površnik. Naprej, kjer prašiči krulijo po sivem blatu, petelini in sorodne ptice pojejo po škafih in po verejáh, tam daleč, kjer stoji modra, meglóvita in nepremična gora, vedno bo tako.